

DE HERTOGIN VAN SUMATRA IN OOSTERBEEK

Multatuli zullen we eerder associëren met Lebak en de Lauriergracht, dan met Oosterbeek. Toch zijn Oosterbeek en Multatuli nauw met elkaar verbonden, aangezien het 23 jaar lang de woonplaats is geweest van zijn nicht, Sietske Abrahamsz. Dat zou op zich niet zo opmerkelijk zijn, ware het niet dat deze Sietske een sleutelrol heeft gespeeld in het leven van Multatuli. Sietske Abrahamsz was gehuwd met Dr. Georg Julius Wienecke, gepensioneerd arts in het Nederlandsch Oostindisch Leger, en woonde van 1877-1900 in huize Beekhof, aan de huidige Weverstraat 140. In deze villa, die tijdens de evacuatie na de Slag om Arnhem is verwoest, hebben veel huisartsen gewoond, waaronder in de eerste helft van de twintigste eeuw Dr. Isaäk Brevée.

De familie Abrahamsz

Sietske Cornelisdr. Abrahamsz werd op 14 januari 1842 in Middelburg geboren, als derde dochter van koopvaardij-kapitein Cornelis Abrahamsz en Catharina Douwes Dekker, de oudste zuster van Multatuli. Vader Cornelis was natuurlijk vaak van huis, maar toen Sietske vijf jaar oud was, maakte het hele gezin een bootreis op en neer naar Nederlands Indië, die meer dan een jaar zou duren. Tijdens de terugreis werd haar jongste broer Theodoor ter hoogte van Mauritius aan boord geboren. Sietskes oudere zus Anna maakte als tienjarig meisje een reisverslag van deze tocht, onder de titel: *“Journaal eener Oostindiesche Reis in 1847 & 1848”*.



Sietske bracht het grootste deel van haar jeugd in Amsterdam door. Toen zij zeven was, stierf haar moeder terwijl haar vader op zee was, en werd zij opgevangen door haar grootvader. Vervolgens werd zij enige tijd in een kostgezin geplaatst, totdat haar vader in 1854 hertrouwde met zijn nicht Helena Onnen, een verstandshuwelijk om het gezin te herenigen. Vader Cornelis was een streng gelovig man, maar dochter Sietske was van jongs af aan een rebelse meid. Tijdens de catechisatie was zij zo kritisch, dat ze geen geloofsbelijdenis mocht afleggen. Van haar dertiende tot haar zestiende volgde zij een opleiding aan een particuliere middelbare meisjesschool. Zo leek zij voorbestemd om haar dagen te vullen met theekransjes in afwachting van een man, totdat in 1860 oom Eduard haar leven volledig op zijn kop zette.

Voor die tijd kende Sietske haar oom nauwelijks. Eduard Douwes Dekker, de latere Multatuli, woonde al sinds zijn achttiende in Nederlands Indië, waar hij in 1846 getrouwd was met Tine, baronesse van Wijnbergen. De familie Abrahamsz had tijdens hun zeereis van 1847-1848 Eduard en Tine in Indië niet opgezocht. Dat kwam vooral omdat de twee zwagers elkaar niet lagen. Sietskes vader Cornelis was streng gelovig, terwijl Eduard een vrijdenker was. Eduard schreef over Cornelis: “Van mijn zwager houd ik niet. Ik geloof dat het een goed mens is, maar wij passen niet bij elkaar”. Cornelis van zijn kant vond Eduard onsympathiek en een

uitslover met dwaze gedachten. Het zou ongewild tot een confrontatie leiden, waarbij Cornelis het onderspit zou delven.

De Max Havelaar

Eduard zag zijn nicht Sietske voor het eerst eind 1852, toen zij 12 jaar oud was en hij samen met zijn vrouw Tine op verlof in Nederland de familie in Amsterdam bezocht. Tijdens dit verlof werd hun zoon Edu geboren, en gedrieën maar overladen door schulden als gevolg van Eduards gokverslaving, keerde het gezin eind 1854 terug naar Indië. Daar werd Eduard assistent-resident van Lebak, waar hij geconfronteerd werd met de uitbuiting van de plaatselijke bevolking als gevolg van het cultuurstelsel, hetgeen hem zou inspireren tot het schrijven van de Max Havelaar. Toen hij bij het gouvernement geen gehoor kreeg voor zijn kritiek, nam hij begin 1856 ontslag. In 1857, vlak na de geboorte van zijn dochter Nonnie, keerde hij alleen terug naar West-Europa, waar hij twee jaar in verschillende landen rondzwierf. In 1859 keerden ook Tine en de kinderen terug naar Europa, en vestigde het gezin zich in Brussel om hun Nederlandse schuldeisers te ontlopen. Daar schreef Eduard in ongeveer een maand tijd het boek dat wel gezien wordt als het beste boek dat in de Nederlandse taal is geschreven: *“Max Havelaar, of de koffij-veilingen der Nederlandsche Handel-Maatschappij”*. Maar om het boek uitgegeven te krijgen, moest hij terug naar Nederland. Terwijl Tine in Brussel achterbleef, vertrok Eduard naar Amsterdam. En daar werd hij verliefd op de inmiddels 18-jarige Sietske.

In het Nederland van 1860 kon eigenlijk niemand om de ook in Oosterbeek zo bekende Jacob van Lennep heen, en ook bij het uitgeven van de Max Havelaar heeft hij een belangrijke, zij het enigszins dubieuze rol gespeeld. Multatuli liet Van Lennep het manuscript lezen en vroeg hem te helpen bij het uitgeven van het boek. Van Lennep was zelf behalve schrijver ook advocaat en politicus. Als schrijver zag hij de belangrijke literaire waarde van de Max Havelaar, maar als politicus beseftte hij ook dat publicatie van het boek tot politieke consternatie zou leiden. Van Lennep besloot het auteursrecht van het manuscript te kopen, zodat Multatuli met het verkregen geld zijn directe financiële nood kon lenigen. Maar alvorens het manuscript uit te geven, schrapte Van Lennep allerlei gevoelige passages en maakte hij alle Nederlands-Indische plaatsnamen onherkenbaar. Ook maakte hij de prijs van het boek, 4 gulden, zo hoog dat het voor de gewone man onbereikbaar was. De eerste uitgave van de Max Havelaar van 1860 wordt dan ook wel de Van-Lennep uitgave genoemd. Na een verloren proces tegen Van Lennep kreeg Multatuli pas in 1875 het auteursrecht van de Max Havelaar terug en kon er een goedkope volksuitgave verschijnen.

Sietske en Dek

Terwijl Multatuli in Amsterdam bezig was om de Max Havelaar uitgegeven te krijgen, bemoeide hij zich steeds meer met het gezin van zijn overleden zus. Het zou tot een volledige ontwrichting van het gezin leiden. De kinderen van Cornelis waren zeer onder de indruk van hun beroemde oom. Dek, zoals oom Eduard in de familie bekend stond, stookte de kinderen op om in verzet te komen tegen hun streng godsdienstige opvoeding. Vooral de rebelse Sietske voelde zich aangetrokken tot de vrijzinnige ideeën van haar oom. Dat het in 1861 tot een kortstondige relatie tussen hen beiden zou komen, was vanuit het standpunt van Multatuli niet zo opmerkelijk. Hij had regelmatig vriendinnen en maakte daar tegenover zijn vrouw Tine ook geen geheim van. In een brief aan Tine noemde hij zijn contacten met Sietske een caprice, en hij probeerde haar gerust te stellen door te zeggen dat Sietske “puur lelijk was door teveel expressie in het gelaat”. Maar ook schreef hij: “Siet is heel hartelijk en zelfs hartstochtelijk; Siet zegt dat zij mij wil toebehoren naar lichaam en ziel, als ik dat vraag”, een opmerking die Tine toch niet echt gerust gesteld zal hebben. Sietske zelf schreef later in haar

Multatuli-herinneringen (1910) over de relatie met haar 22-jaar oudere oom: “In de cirkelgang van ons eentonig meisjesbestaan viel hij binnen als een meteor, met zijn stralenkrans van martelaarsschap voor de rechten van de Javaan”.

Multatuli leefde zodanig in een eigen fantasiewereld, dat hij Sietske voorhield dat de bevolking van Nederlands Indië op korte termijn tegen de Nederlandse overheerser in opstand zou komen, en hem tot Keizer van Insulinde zou kronen. Sietske zou dan als zusterkind volgens het Indisch erfrecht Hertogin van Sumatra worden, en haar beeltenis zou op de munt van het nieuwe keizerrijk prijken. En zij, als meisje van 19, geloofde dat allemaal! Interessant detail is dat vele jaren later een van Sietskes kinderen beeldenaars van munten zou ontwerpen. Overigens inspireerde de relatie met Sietske Multatuli wel tot het schrijven van zijn *Minnebrieven* (1861), een in briefvorm geschreven werk waarin de driehoeksverhouding tussen hem, Tine en Sietske centraal stond. Sietske treedt in dit boek op als geïdealiseerd personage onder de naam “Fancy”. Zelf schreef zij hierover in haar *Multatuli-herinneringen*: “Hij legde mij woorden in de mond die ik nooit gezegd heb”.

Sietske: van Amsterdam naar Malang

Hoewel haar relatie met oom Dek maar van korte duur was, was deze periode wel bepalend voor Sietskes verdere leven. Multatuli vond dat zij onvoldoende opleiding had genoten om Hertogin van Sumatra te worden en drong er op aan dat zij zich verder zou ontplooien. Ook vader Cornelis stimuleerde Sietske om onderwijzeres of gouvernante te worden, mogelijk omdat hij hoopte dat zij zich op die manier los zou kunnen maken van Multatuli. Daarnaast vond ook Cornelis het van belang dat zijn dochter financieel zelfstandig zou kunnen worden, een liberale opvatting in die dagen. In de daaropvolgende jaren behaalde zij een LO-akte Frans en een diploma als hulponderwijzeres. In 1863 vertrok zij voor een stageperiode van een jaar naar Engeland waar zij onder andere les gaf in Frans en pianospelen. Teruggekomen in Nederland werd zij als eerste vrouw lid van de “Dageraad”, een in 1856 opgericht genootschap van vrijdenkers en atheïsten. In die periode hield zij onder andere voordrachten over vrouwen-emancipatie. Ook nam zij weer contact op met Multatuli, en was korte tijd zijn secretaresse. In 1865 eiste zij, mogelijk op instigatie van Multatuli, haar moederlijk erfdeel op. Persoonlijk reisde zij met een deel van het geld naar Brussel om Tine financieel te ondersteunen. Deze woonde daar nog steeds met de kinderen onder behoeftige omstandigheden. Tine was erg blij met het geld, waarmee ze weer enige schulden kon aflossen, maar was wel erg teleurgesteld dat Multatuli niet was meegekomen. Deze had echter andere prioriteiten: hij had beslag weten te leggen op een deel van Sietskes geld, en was tezamen met zijn nieuwe vlam en latere tweede echtgenote Mimi op weg naar een casino in Wiesbaden. Daar werd in één nacht het grootste deel van de erfenis vergokt.

Van 1865 tot 1867 werkte Sietske in Amsterdam als gouvernante bij de pianist en componist David Koning, een vriend van Multatuli. In 1866 publiceerde ze op 24-jarige leeftijd haar eerste eigen literaire werk, “*Eene damestheevisie en Klaasje Zevenster*”, waarin zij de spot drijft met de roman “*Klaasje Zevenster*” van Jacob van Lennep. Deze zedenroman was zeer populair, maar had in burgerlijke kringen veel stof doen opwaaien omdat in het boek het keurige, lieflijke meisje Klaasje Zevenster een bordeel betreedt. Het verhaal van Sietske handelt over een saai theekransje bij haar thuis, waarbij eerst alleen wat geroddeld wordt over verlovings, totdat een van de aanwezige dames de naam van Klaasje Zevenster laat vallen. Wat volgt is een discussie over de vraag of vrouwen dit soort boeken wel mogen lezen. De mening van Sietske zal duidelijk geweest zijn. In 1867 vertrekt zij als gouvernante naar Nederlands-Indië. Multatuli had haar afgeraden om naar Indië af te reizen, maar Sietske had inmiddels het geloof in de grootheid van haar oom definitief verloren, en besluit haar eigen

weg te gaan. Op verzoek van Multatuli verbrandde zij voor ze wegging nog wel alle brieven die ze van hem had ontvangen. Het zou de laatste keer zijn dat zij contact met elkaar hadden. Eenmaal in Indië zou zij haar toekomstige echtgenoot, Georg Julius Wienecke, ontmoeten.

Georg Julius Wienecke



Georg Julius Wienecke werd op 24 juli 1821 geboren in het Duitse Nordhausen, een klein stadje aan de zuidkant van de Harz, in het Oost-Duitse Thüringen. Hij studeerde geneeskunde, onder andere in Koblenz. Aangezien hij de ambitie had om als arts in de tropen te gaan werken, verhuisde hij in 1849 naar Harderwijk, waar hij in dienst trad van de geneeskundige dienst van het Nederlandsch Oostindisch leger. Datzelfde jaar vertrok hij naar Batavia, waar hij vanaf 1851 de rang van Officier der Gezondheid 2^e klasse bekleedde. In de jaren 1851 tot 1858 was hij op verschillende eilanden van Nederlands Indië gestationeerd. Tijdens een verlof in Europa in 1858 werd hij genaturaliseerd tot Nederlander. Terug in Indië verbleef hij op Timor en Sumatra, en uiteindelijk vanaf 1867 in Malang op Java.

Behalve arts was Wienecke ook wetenschapper, en als zodanig geïnteresseerd in de unieke fauna van Nederlands Indië. Al vanaf zijn eerste jaren in Indië had hij in Europa onbekende vissen, reptielen en amfibieën opgestuurd naar diverse Duitse musea, maar nu hij Nederlander geworden was, liet hij zijn materialen verschepen naar het 's-Rijks Museum van Natuurlijke Historie te Leiden, het huidige Naturalis. De handgeschreven briefwisseling met het museum is bewaard gebleven, waarbij Wienecke zijn in het Nederlands gestelde brieven consequent ondertekent met “De Officier van Gezondheid 2^e klasse, Dr. G.J. Wienecke”. Wetenschappelijke erkenning kreeg hij toen in 1880 een door hem als eerste beschreven Sumatraanse zee kreeft officieel de naam *Palinurellus wieneckii* kreeg. Daarnaast heeft Wienecke voor zijn werk als wetenschapper en arts veel onderscheidingen ontvangen, zowel in Nederland als Duitsland.

Het is niet bekend wanneer Sietske en Wienecke elkaar voor het eerst hebben ontmoet, vooral ook omdat Wienecke in Malang en Sietske aanvankelijk in Batavia woonde. Als zij op 9 juli 1870 in Malang trouwen, is Sietske 28 jaar oud. Wienecke loopt dan al tegen de 50, en staat op het punt om met pensioen te gaan. Kennelijk viel Sietske op oudere mannen, want Wienecke was een leeftijdgenoot van haar oom Multatuli. Hun eerste zoon, Georg Julius junior, wordt op 29 april 1871 in Malang geboren. Niet veel later keren de Wieneckes definitief terug naar Europa, maar tijdens de bootreis komt hun kind te overlijden, slechts 5 maanden oud.

De Wieneckes in Oosterbeek

Eenmaal terug in Europa, vestigden de Wieneckes zich allereerst in het Duitse Heilbad Heiligenstadt, niet ver van de geboorteplaats van Georg Julius. Daar werd op 24 maart 1872 hun zoon Hans (Johannes Cornelis) geboren. Het jaar erna verhuisden zij naar Aalten, in onze

Achterhoek, waar op 20 september 1874 hun jongste zoon Sander (Carl Alexander) werd geboren. In 1877 verhuist het gezin naar Oosterbeek, waar zij woonruimte vinden in de villa Beekhof aan de huidige Weverstraat 140. Beekhof lag direct aan de Zuiderbeek in het Zweiersdal, en was traditioneel het woonhuis van de huisarts van het benedendorp. Vóór Wienecke had dokter Willem Alexander Zijnen Wartel daar tot zijn dood in 1876 praktijk gehouden.

Beekhof was in 1847 gekocht door de meesterschilder Meindert Evers. Het huis bestond in die tijd uit een villa-achtig voorhuis met ingang op het noorden, en een lager achterhuis met ingang op het zuiden. Meindert woonde zelf met zijn vrouw Fenneke en hun zeven kinderen in het achterhuis, terwijl hij het voorhuis verhuurde aan welgestelde randstedelingen, die doorgaans alleen in de zomer in Oosterbeek vertoefden. Meindert was in 1871 overleden en zijn vrouw Fenneke in 1874. Toen de Wieneckes in 1877 in het voorhuis kwamen wonen, woonde Evert Hendrik Evers, de oudste zoon van Meindert en Fenneke, met zijn gezin in het achterhuis, maar waren voor- en achterhuis mede-eigendom van zijn diverse broers en zussen. In 1880 besloten de erven Evers om het voorhuis via een veiling te verkopen. Wienecke bracht het hoogste bod uit, en herdoopte het huis in Casa Malang, naar de stad waar hij en Sietske zulke goede herinneringen aan hadden. Twee jaar later kocht hij ook het achterhuis aan, waardoor de rollen nu waren omgedraaid. Wienecke woonde als eigenaar in het voorhuis en Evert Hendrik Evers als huurder in het achterhuis. De zonen Wienecke werden naar de huidige maatstaven Spartaans opgevoed. Zij sliepen op zolder waar het 's winters vaak zo koud was dat ze 's ochtends vroeg eerst het ijs in de lampetkan moesten stukslaan alvorens ze zich konden wassen. Na het ontbijt moesten ze dan lopend van Oosterbeek naar hun school in Arnhem.



Hans Wienecke, gezeten in het midden op de voorgrond, en Sander Wienecke, rechts op de stoel, temidden van vrienden voor Beekhof. De zittende vrouw, derde van rechts, is mogelijk Sietske. Deze foto uit circa 1890 is de oudst bekende foto van het huis.

Ook al was hij formeel gepensioneerd, toch bleef Wienecke in Oosterbeek actief als arts. Hij had de reputatie wat afstandelijk te zijn, maar was desondanks erg geliefd in het dorp, mede omdat hij de armen gratis medische zorg gaf. Hij heeft maar kort van zijn pensioen kunnen genieten, want al op 24 februari 1884 overleed hij op 62 jarige leeftijd, naar verluidt aan een steenpuistinfectie. Hij ligt begraven op de oude begraafplaats aan de Fangmanweg, niet ver van het graf van Jacob van Lennep. Op zijn sobere grafsteen staat slechts: "Hier Rust, Dr. G.J. Wienecke, Gep. Off. van Gez. O.I.L." Zo kwam Sietske op 42-jarige leeftijd alleen te staan voor de opvoeding van haar twee kinderen, op dat moment 9 en 11 jaar oud. Een jaar na zijn dood schenkt Sietske aan het museum in Leiden een collectie insecten en reptielen uit Indië, die kennelijk al die tijd in hun huis had gestaan. In 1886 verhuist Sietske naar Amsterdam waar haar zonen naar de HBS gaan. Drie jaar later keert zij echter weer terug naar Casa Malang in Oosterbeek. Uit die periode (1890) stamt de getoonde foto van het huis met daarop Hans en Sander Wienecke, waarschijnlijk op weekend-verlof of vakantie in Oosterbeek, tezamen met een bont gezelschap aan vrienden en vriendinnen. Hoewel de zittende vrouw rechts op Sietske lijkt, is het niet zeker of zij inderdaad wel op deze foto staat. Sietske bleef nog tot 1900 in Oosterbeek wonen. Zoon Hans volgde in die tijd een beeldhouwersopleiding, eerst in Amsterdam maar later in Antwerpen en Parijs, terwijl Sander, na een tweejarige opleiding aan de K.M.A in Breda, rechten ging studeren in Amsterdam.

Multatuli: de nasleep

Multatuli woonde sinds 1866 in Duitsland, waar hij in 1887 overleed. Hij was de eerste Nederlander die werd gecremeerd. Was Multatuli bij het vertrek van Sietske naar Indië nog een omstreden figuur, in de daarop volgende twintig jaar had hij zich ontwikkeld tot het geweten van Nederland, en had hij door zijn Messiaanse optreden veel bewonderaars gekregen. Zelf zei hij daarover: "Jezus begon met vissers, ik vang met meisjes aan". Direct na zijn overlijden stortten veel bekende Nederlandse schrijvers zich op het fenomeen Multatuli, waaronder Conrad Busken Huet en Frederik van Eeden. Toen Theodoor Swart Abrahamsz, de tot oogarts opgeleide jongste broer van Sietske, in 1888 in het literaire blad de Gids een psychologische analyse van Multatuli publiceerde, onder de titel "*Eene Ziektegeschiedenis*", kwam hem dit op ongezouten kritiek te staan van schrijvers als Lodewijk van Deyssel, Albert Verwey en Willem Kloos.

Multatuli was in 1875, een jaar na het overlijden van Tine, hertrouwd met Mimi (Maria Hamminck Schepel), met wie hij overigens al jaren samenleefde. Direct na diens dood begon Mimi alle brieven van Multatuli te verzamelen en ze in bundels uit te geven. In dat kader benaderde zij in 1892 Sietske met het verzoek of zij haar briefwisseling met Multatuli voor dit doel beschikbaar wilde stellen. Mimi stelde voor om hierover op korte termijn in Oosterbeek te komen praten. Sietske had de persoon Mimi altijd moeilijk kunnen plaatsen. Zij zag haar als de kwade genius die Multatuli had doen vervreemden van Tine en hun kinderen. Ook had zij geen goed woord over voor het huwelijk van Multatuli met Mimi na Tines dood: "precies als een burgerman die de juffrouw wil réhabiliteren". In haar brief van 9 februari 1892 vanuit Casa Malang, zegt zij Mimi niet in Oosterbeek te kunnen ontvangen, omdat de (geesteszieke) freule van Wijck bij haar in huis woont. Zij is bereid Mimi in Amsterdam te ontmoeten, maar geeft ook aan dat zij geen brieven van Multatuli meer in haar bezit heeft, omdat zij die op zijn nadrukkelijk verzoek allemaal heeft verbrand.

Sietske: de laatste jaren

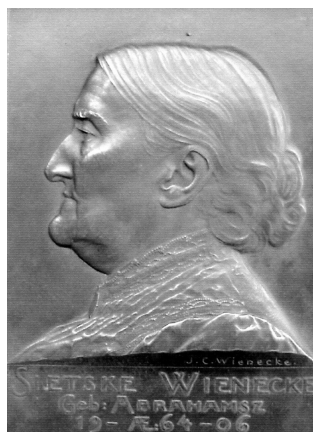
Met het stijgen der jaren kreeg Sietske steeds meer last van reumatiek in haar gewrichten. In een brief uit 1903 schrijft zij: "Ik ben aan mijne stoel gebonden, en kan mij niet verplaatsen dan leunende op een stevige arm, en aan de andere kant een zware kruk. Mijn knieën zijn

geheel machteloos, en krom getrokken. Vingers ten dele ook. Toch behoort ik wat de gewrichtslijders betreft tot de uitzonderingen, daar ik geen pijn heb en me overigens zeer wel voel.” In 1900 komt zoon Hans met zijn gezin terug uit Frankrijk, en gaat in Utrecht en later in Zeist wonen. Sietske besluit nu om Casa Malang te verkopen, om bij haar zoon en kleinkinderen te gaan wonen. Overigens stond het voorhuis sinds 1886 formeel op naam van zoon Sander en het achterhuis op naam van zoon Hans. De openbare verkoop van het huis wordt groots aangekondigd in de Oosterbeekse Courant. Het wordt uiteindelijk gekocht door Bart van Leeuwen, die hoofdonderwijzer was te Rheden, maar in Oosterbeek was geboren. Hij was ook al eigenaar van het naastgelegen pand op de hoek van de Fangmanweg en Weverstraat. Hij had ruimte nodig om dat huis te kunnen uitbreiden en daarom liet hij het achterhuis van Casa Malang slopen. Het voorhuis, dat nu weer de naam Beekhof droeg, verhuurde hij aan de kunstschilder Evert Ekker, de latere bouwer van 't Zonneheem.

Sietske zette in die periode veel van haar herinneringen aan Multatuli op papier. In 1903 schreef zij een uitgebreide brief over haar leven aan haar oud-leraar Kok, en in 1910 publiceerde zij haar *Multatuli-herinneringen*, waarin zij een terugblik geeft op haar leven, inclusief de rol die Multatuli daarin heeft gespeeld. De publicatie leest als een verantwoording voor de keuzes die zij in haar leven heeft gemaakt, maar bevat geen enkele indicatie over de intimiteit van haar relatie met oom Dek. Sietske stierf onverwacht op 3 december 1912 op 70-jarige leeftijd, en ligt in Zeist begraven.

De zonen Wienecke

Al tijdens zijn rechtenstudie had Sander (C.A.) Wienecke zich ook bekwaamd als letterkundige en publicist. In de periode 1899-1902 schreef hij een tweetal publicaties over Multatuli. Na zijn promotie aan de universiteit van Amsterdam en zijn huwelijk met Frederika Mey werd hij in 1904 rechter in Nederlands Indië. In de navolgende jaren publiceerde hij regelmatig, met name in juridische tijdschriften. Rond 1924 kwam het gezin terug naar Nederland, waarna Sander nog diverse boeken publiceerde, waaronder: *“Liedjes van liefde”*. Sander overleed op 20 februari 1948 in IJsselmuiden.



Links: Beeldenaar Wilhelmina IV, ontworpen door J.C. Wienecke. Van deze zilveren gulden zijn er tussen 1922 en 1945 tientallen miljoenen exemplaren geslagen. Rechts: Plaque van Sietske Wienecke, geb. Abrahamsz, door J.C. Wienecke (1906).

Hans (J.C.) Wienecke was in 1891 naar Antwerpen verhuisd om daar beeldhouwkunst te studeren aan de Koninklijke Academie der Schone Kunsten. Daar ontmoette hij ook zijn latere vrouw Caroline Peeters, met wie hij in 1895 naar Parijs vertrok. Hoewel Sietske Hans financieel ondersteunde, verzwegen deze voor haar aanvankelijk zijn relatie met Caroline. In 1897 won Hans een door de stad Amsterdam uitgeschreven wedstrijd voor een plaque die

ter gelegenheid van de troonsbestijging aan Wilhelmina zou worden aangeboden. Hiermee verkreeg hij zoveel bekendheid, dat hij in augustus 1900 bij koninklijk besluit werd benoemd tot tweede stempelsnijder aan 's Rijks Munt te Utrecht. Toen Hans met zijn gezin in Utrecht kwam wonen, was dat voor Sietske aanleiding om haar huis in Oosterbeek te verkopen en bij haar zoon in te trekken. Sietske en Caroline waardeerden elkaar, maar hadden beiden een dominant karakter. Toen Hans in 1904 met zijn gezin naar Zeist verhuisde, ging Sietske dan ook op een ander adres in Zeist wonen. Hans werd in de daaropvolgende jaren als rijksstempelsnijder internationaal bekend om zijn penningen en plaquettes. Het meest dierbaar was hem de plaquette van zijn moeder Sietske uit 1906, waarvan de kenners opmerkten dat er "een hoge mate van levensechtheid is ontstaan door de bijzondere aandacht voor het detail die goed te zien is in de ietwat kromme neus, de zware wenkbrauwen en de vooruitstekende kin die alle zeer plastisch zijn uitgevoerd". Bij het grote publiek is J.C. Wienecke vooral bekend geworden door zijn ontwerp van de beeldenaar van koningin Wilhelmina met opgestoken haar, die op alle Nederlandse munten uit de periode 1922 tot 1945 staat afgebeeld (Wilhelmina type IV).

In september 1939, aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog, bracht Hans Wienecke een bezoek aan het dorp van zijn jeugd. Hij schreef aan zijn dochter: "Ik ging met de tram naar Oosterbeek, eerst naar de R.K. kerk, waar een mooien kruisweg is van Toorop, die ik alleen van afbeelding kende. Daarna slenterde ik door het dorp en stond al heel gauw in de tuin van "het oude huis". Daar woont Dr. Brevée met zijn dochter (Dora; red.). Ik belde aan, maakte kennis en moest blijven thee drinken. Hij heeft dat huis net zoo gelaten, maar letterlijk vernieuwd met allerlei mooisch en nuttigheden. Ook is de tuin nog veel groter geworden. Ik mocht ieder vertrek bekijken en kon er haast niet vandaan! Het is nu een waar lustoord! Ik bezocht ook nog het kerkhof, maar vond niet het graf van mijn vader". Toen hij na de bevrijding hoorde hoe erg Oosterbeek was verwoest, zei hij ontdaan: "Mijn arme Oosterbeek". Kort daarop, op 8 november 1945, overleed hij te Apeldoorn.

Joop van Zoelen
jovazo@wxs.nl

Geraadpleegde literatuur:

- Abrahamsz, A.: Journaal eener Oostindische Reis 1847 & 1848. Terra Incognita , Amsterdam (1993)
- Fransen et al.: Georg Julius Wienecke. Type-catalogue of the Decapod Crustacea. Zool. Verh. Leiden 311 (1997) 307-309
- Lijke, P. van der: Leven en werken van Johannes Cornelis Wienecke (niet-gepubliceerd); en persoonlijke mededelingen
- Pée, J.: Multatuli en de Zijnen. Wereldbibliotheek NV, Amsterdam (1937)
- Wienecke-Abrahamsz, Sietske: Multatuli-herinneringen. Tijdschrift Nederland (1910) 73-94; en persoonlijke brieven (Multatuli museum, Amsterdam)